

แนะนำและวิจารณ์หนังสือ

ความทันสมัยที่ปราศจากการพัฒนา: ประเทศไทยในฐานะกรณีตัวอย่าง
Modernization without Development : Thailand as an Asian Case Study.
By Norman Jacobs. (New York: Praeger Publishers, 1971. pp.420).

เมื่อผู้วิจารณ์เห็นหนังสือเล่มนี้รู้สึกสนใจเป็นพิเศษ เพราะชื่อหนังสือเร้าใจให้น่าหยิบ
อ่านมาก ด้วยนอกจากจะเป็นการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่าง “ความทันสมัย” (moderni-
zation) กับ “การพัฒนา” (development) แล้ว ชื่อหนังสือยังบ่งบอกว่า ประเทศไทยเป็น
สังคมที่มีแต่ “ความทันสมัย” “แต่ไม่มี” “การพัฒนา” และหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเกี่ยวกับ
สังคมไทยเล่มล่าสุดที่เขียนโดยนักวิชาการต่างชาติที่น่าสนใจยิ่ง

Jacobs ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ เริ่มต้นหนังสือของเขาด้วยคำถามที่ว่าทำไมประเทศต่าง ๆ
ในเอเชีย (ยกเว้นญี่ปุ่น) จึงไม่พัฒนาทั้ง ๆ ที่ประเทศเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือจากต่าง
ประเทศอย่างมากมาตลอดมา การที่เขายกเอาประเทศไทยเป็นกรณีตัวอย่างของการศึกษาคั้งนี้
ก็เพราะว่าในศตวรรษที่ 19 สังคมไทยกับสังคมญี่ปุ่นมีลักษณะคล้ายคลึงใกล้เคียงกันหลายอย่าง
(หน้า 3-4) และประเทศทั้งสองก็เริ่มพยายามพัฒนาประเทศพร้อม ๆ กัน แต่ในปัจจุบันนี้ญี่ปุ่น
เป็นประเทศเดียวในเอเชียที่พัฒนาไม่แพ้ประเทศทางตะวันตก ในขณะที่ประเทศไทยยังชอยเท้า
อยู่กับที่ ทั้ง ๆ ที่ในสมัยเริ่มการพัฒนาประเทศทั้งสองนี้ได้มีนักวิชาการชาวต่างชาติศึกษาวิเคราะห์
เปรียบเทียบโอกาสในการพัฒนาของประเทศไทยกับญี่ปุ่นแล้วลงความเห็นว่าประเทศไทยเรามี
ศักยภาพ (potential) ^{indications, possibilities} ในการพัฒนาสูงกว่าประเทศญี่ปุ่นมาก บางคนถึงกับเสนอแนะให้ญี่ปุ่น
ส่งคณะผู้สังเกตการณ์มาดูงานในประเทศไทยเสียด้วยซ้ำ

หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 13 บท บทที่ 1 เป็นบทนำซึ่งเป็นบทว่าด้วยทฤษฎีและตัวแบบ
ในการศึกษาวิเคราะห์ บทที่ 2 ถึงบทที่ 12 เป็นบทที่วิเคราะห์ถึงสังคมไทยตามตัวชี้ (indicators)
ในตัวแบบ (model) ที่กำหนดไว้ในบทนำ ส่วนบทสุดท้ายเป็นปัจฉิมพจน์ ซึ่งผู้เขียนวิเคราะห์
ประเมินผลการศึกษาของเขา

Jacobs ได้ให้ความจำกัดคำ modernization กับ development ว่ามีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ “การทำให้ทันสมัย” (modernization) ใช้ในความหมายที่หมายถึง “(การเพิ่ม) ศักยภาพของสังคมไม่ว่าจะเป็นศักยภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม ไม่ได้ถูกทำให้สูงเท่าที่ควรจะเป็น เพราะถูกจำกัดโดยเป้าหมายหรือโครงสร้างพื้นฐานของสังคม” (หน้า 9-12) [หมายความว่าโครงสร้างพื้นฐานของสังคมหรือแบบแผนเก่า ๆ รวมทั้งเป้าหมายในสังคม เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการเพิ่มศักยภาพของสังคม—ผู้วิจารณ์]

การทำให้ทันสมัยสามารถจะอธิบาย หรือแสดงให้เห็นได้ในเชิงปริมาณของความจำเจริญเติบโต (growth) การทำให้ทันสมัยมักจะถูกเร้าหรือกระตุ้นโดยวิถีทางใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่สำเร็จ หรือวิถีทางที่จะช่วยแก้ไขสิ่งแวดล้อมเก่า ๆ ที่มีอยู่ให้ดีขึ้น, กระบวนการเหล่านี้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นให้เกิดความทันสมัยนี้อาจจะมาจากภายใน หรือภายนอกประเทศ หรือทั้งสองอย่างประกอบกันก็ได้ และปฏิกริยาต่อสิ่งเร้าอาจจะเป็นได้ทั้งแบบตะวันตกหรือเป็นแบบสังคมเดิม หรือผสมกัน

สำหรับ “การพัฒนา” (development) นั้น Jacobs ให้ความจำกัดคำว่า หมายถึง “การทำให้สังคมมีศักยภาพสูงสุด โดยไม่ถูกจำกัดโดยเป้าหมายหรือโครงสร้างพื้นฐานของสังคม” และ การพัฒนาจะต้องเปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง ไม่ว่าผลที่ตามมาจะกระทบต่อเป้าหมายหรือแนวทางที่มีอยู่เดิมอย่างไร การพัฒนาขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ (objectivity) ซึ่งหมายความว่าความกตริเริ่มจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่จะมีต่อการเพิ่มศักยภาพของสังคมและการพัฒนานั้นถึงแม้ในบางกรณีสามารถจะอธิบายหรือแสดงได้ในเชิงปริมาณ (quantitative) แต่ก็จำเป็นจะต้องแสดงหรืออธิบายได้ในเชิงคุณภาพ (qualitative) ด้วย

Jacobs ได้อธิบายต่อไปว่า ในระหว่างที่ทำให้สังคมทันสมัยนั้น ความจำเจริญเติบโต (ศักยภาพ) เป็นไปอย่างต่อเนื่องและอัตราของความจำเจริญเติบโตอาจจะเพิ่มขึ้น แต่ถ้าปราศจากการพัฒนาแล้ว ศักยภาพหรืออัตราความจำเจริญเติบโต (ของการทำให้สังคมทันสมัย) จะมีขีดจำกัดมากแต่ในสังคมที่พัฒนานั้น (ถึงแม้ว่า การเริ่มต้นอาจจะไม่เป็นที่น่าสนใจ) จะมีความก้าวหน้าไปเรื่อยๆ จนกระทั่งอัตราความจำเจริญเติบโต หรือศักยภาพของสังคมแบบนี้จะเลือนหน้าสังคมที่มีแต่เพียงความทันสมัยเท่านั้น

ในการศึกษาครั้งนี้ Jacobs ใช้วิธีการวิเคราะห์สถาบันทางสังคมโดยใช้หลักสังคมวิทยา (sociological institutional approach) Jacobs ได้สร้างตัวแบบ (model) ขึ้นเพื่อเป็นแนวในการวิเคราะห์สังคมไทย เขาได้เปรียบเทียบว่าสังคมไทยมีลักษณะเป็น “สังคมบารมี” หรือ “สังคมคกทอค” หรือ “สังคมอุปถัมภ์” (patrimonial society) ในขณะที่สังคมญี่ปุ่นมีลักษณะเป็น “สังคมขุนนาง” (feudal society) ในการเปรียบเทียบระหว่าง “สังคมอุปถัมภ์” กับ “สังคมขุนนาง” นี้ Jacobs ได้ใช้สถาบันทางสังคม (social institutions) ที่สำคัญ 7 ชนิดเป็นตัวชี้ (indicators) ในการวิเคราะห์ สถาบันทางสังคมทั้ง 7 ชนิดนี้ได้แก่สถาบันเกี่ยวกับอำนาจ (authority) สถาบันทางเศรษฐกิจ (economy) อาชีพ (occupation) การแบ่งชั้นทางสังคม (stratification) สถาบันศาสนา (religion) ระบบเครือญาติและการสืบมรดก (kinship and descent) ความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงและการเปลี่ยนแปลง (integration, stability, change)

ในการศึกษาวิเคราะห์สถาบันทางการเมืองและการปกครองของไทย Jacobs พบว่าลักษณะของ authority เป็นไปในแบบที่ฝ่ายปกครอง (political authority) ใช้สถาบันทางสังคมทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางการเมือง การบริหาร การศึกษา เศรษฐกิจและแม้แต่สถาบันทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการเสริมอำนาจให้แก่ตนเองมากกว่าที่จะใช้เป็นเครื่องส่งเสริมการพัฒนาประเทศ ดังนั้นลักษณะความจำเริญเติบโต (growth) ทางเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลง (change) ทางสังคมและการเมืองจึงมีลักษณะเป็นการทำให้สังคมทันสมัย (modernization) มากกว่าทำให้สังคมมีการพัฒนา (development)

ทางด้านเศรษฐกิจ (economy) นี้ Jacobs กล่าวว่าในระยะสองศตวรรษที่ผ่านมา เศรษฐกิจของไทยได้เปลี่ยนแปลง (change) และมีความจำเริญเติบโต (growth) ขึ้นมาก แต่ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่อาจถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หน้า (132-133) เพราะว่สิ่งกระตุ้นในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไม่ใช่เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองความต้องการของฝ่ายปกครองมากกว่าและฝ่ายปกครองก็ไม่สามารถหรือไม่ต้องการพัฒนาความสามารถทางเศรษฐกิจของประชาชนในชนบทให้สูงขึ้น เพราะจะเสียผลต่อการปกครอง คืออาจจะไม่สามารถควบคุมกลุ่มอิทธิพลทางเศรษฐกิจที่อาจจะเกิดขึ้นได้ (หน้า 128) นอกจากนั้นการจัดสรรปันส่วนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ก็ยึดหลักผลประโยชน์ของฝ่ายปกครอง มากกว่าความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

เห็นความสำคัญของฝ่ายรัฐบาลมากกว่าฝ่ายเอกชน และมักจะอ้างผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ ทั้ง ๆ ที่ปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้นเชื่อกันว่ามีรากฐานมาจากการเมืองมากกว่า

Jacobs วิเคราะห์ว่าในสังคมไทยซึ่งเป็นแบบ *patrimonial society* นี้ ลักษณะของอาชีพถูกกำหนดกว้าง ๆ เป็น 2 ระดับคือ อาชีพที่มีเกียรติ เป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการตัดสินใจหรือตัดสินใจของประเทษชาติ กับอาชีพอื่น ๆ ที่เป็นอาชีพรองลงไป และลักษณะของอาชีพนี้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการแบ่งชนชั้นในสังคมไทย (*stratification*) ผู้เขียนได้แบ่งชนชั้นในสังคมไทยเป็น 2 ระดับคือ กลุ่มผู้นำ (*leaders*) กับกลุ่มผู้ตาม (*followers*) เขากล่าวว่า ผู้ที่อยู่ในกลุ่มผู้ตามมักจะพยายามเชยิบฐานะตนเองขึ้นไปอยู่ในกลุ่มผู้นำเสมอ การที่มีการเชยิบ (*mobility*) ฐานะทางสังคมแบบนี้ในสังคมไทยนั้น ไม่เป็นผลดีต่อการจะพัฒนาประเทศทั้งนี้เพราะต่างก็มุ่งหวังจะเชยิบฐานะของตนเองโดยไม่เห็นความสำคัญของกลุ่มเดิม ไม่พยายามรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มเดิม ทำให้ไม่สามารถเพิ่มศักยภาพของกลุ่ม และโดยเฉพาะทำให้ไม่สามารถต่อสู้เพื่อเลิกล้มระบบชั้นในสังคม ทำให้ขาดค่านิยมในการพัฒนา เพราะเห็นประโยชน์ของกลุ่มผู้นำเหนือสิ่งใด

สำหรับระบบเครือญาติและการสืบมรดก (*kinship and descent*) นั้น Jacobs วิเคราะห์ให้เห็นว่า ลักษณะการสืบมรดกในสังคมไทยไม่เกื้อกูลต่อการพัฒนาประเทศ เพราะว่าการที่เจ้าของมรดกเดิมมักจะยกมรดกให้แก่ทายาทโดยความเสน่หาเป็นการเฉพาะบุคคลคนใดคนหนึ่ง ไม่ได้ตกทอดเฉลี่ยไปโดยเท่าเทียมกันทุกคนนั้น ทำให้โอกาสในการเพิ่มพูนรายได้อยู่ในขอบข่ายจำกัด

Jacobs พิจารณาและวิเคราะห์สถาบันทางศาสนา (*religion*) ในสังคมไทยอย่างค่อนข้างละเอียด Jacobs กล่าวว่าสถาบันทางศาสนามีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (*social change*) ของไทย ประการแรก ศาสนาช่วยในการรักษาความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ (*national unity*) และประการที่สองศาสนาช่วยให้หลักความยืดหยุ่น (*flexibility*) ในการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ดี Jacobs ได้กล่าวว่าศาสนาตกอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองและกฎเกณฑ์ทางศาสนาเป็นเครื่องกำหนดทางสังคม เพราะฉะนั้นจึงทำให้มีความเชื่อว่า ความรู้กับศีลธรรมมีค่าเท่ากัน คือถ้ารู้กฎเกณฑ์ทางศาสนามาก็หมายความว่ามีความสูง [ความจริงไม่ต้องเป็นเช่นนั้น—ผู้วิจารณ์]

ในตอนทีพิจารณาถึงความเห็นเป็นปึกแผ่น ความมั่นคง และการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยนั้น Jacobs ได้พิจารณาถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ไทยไม่พัฒนาเหมือนญี่ปุ่น เขากล่าวว่าคนไทย

ไม่มีนิสัยก้าวร้าว (aggressive) ต่อชาวตะวันตกเหมือนญี่ปุ่น และผู้มีอำนาจที่ตัดสินใจ (ผู้นำ) ของไทยมีลักษณะเลือกปฏิบัติต่อความคิดริเริ่ม คือ ถ้าริเริ่มในสิ่งที่ไม่กระทบต่อระเบียบสังคม ก็จะยอมรับ [ซึ่งอาจจะเป็นความคิดริเริ่มที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเลย—ผู้วิจารณ์] และผู้นำของไทยมักจะไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลง เขาได้ยกตัวอย่างกรณีโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ถูกปฏิเสธก็เพราะความกลัวและความไม่แน่ใจในผลที่จะตามมา (หน้า 315) นอกจากนี้เขายังกล่าวว่า โดยเหตุที่ไทยเราเห็นความสำคัญของเอกราชแห่งชาติเหนือสิ่งอื่นใดจึงมีผลจำกัดต่อความคิดริเริ่มและการพัฒนาประเทศด้วย

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมทางการเมืองและการบริหารแล้ว Jacobs กล่าวว่าการเมืองในประเทศไทยมีลักษณะเป็นการเมืองที่ไม่มีการแข่งขัน (the politics of noncompetition) ฝ่ายปกครองพยายามควบคุมไม่ให้มีการคานอำนาจ (countervailing power) การคัดค้านอำนาจมักจะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ Jacobs วิเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ (ผู้บังคับบัญชา) กับลูกน้อง (patron and client) ว่ามีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบต่างตอบแทน คือผู้น้อยหรือลูกน้องปรนนิบัติรับใช้ผู้ใหญ่ เพื่อหวังอภิสิทธิ์ความมั่นคง หรือผลตอบแทนอื่น ๆ ส่วนผู้อุปถัมภ์หรือผู้มีอำนาจก็พยายามใช้ลูกน้องเป็นเครื่องมือในการสร้าง “อาณาจักร” เพื่อเสริมบารมีของตน

ทางด้านการบริหาร Jacobs วิเคราะห์ให้เห็นว่ากระบวนการบริหารมีลักษณะยืดเยื้อ ถึงแม้จะมีคณะที่ปรึกษาทางบริหารจากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่ประเทศไทยก็ไม่สามารถหรือไม่สนใจที่จะเปลี่ยนแปลงระบบที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น ข้าราชการยังถือว่าตนเองเหนือประชาชน และเฉื่อยชาในการให้บริการ ไม่มีการย้าให้ยึดถือความสามารถในการปฏิบัติงานเป็นมาตรฐานในการพิจารณาประเมินผลงาน ส่วนใหญ่ยังถือความจงรักภักดีส่วนตัวเป็นเกณฑ์มากกว่า ขาดการวางแผนระยะยาวทางการเมือง แผนต่างๆ ที่มีอยู่มักจะไม่ได้นำปฏิบัติให้บรรลุผล คนไทยเรามากจะรอให้ทุกอย่าง “สมบูรณ์” (perfect) จึงจะดำเนินการได้ และมักจะอ้างเอาความไม่สมบูรณ์ (ของแผน, แบบ) เป็นข้อแก้ตัวในการงดเว้นไม่ดำเนินการหรือเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

Jacobs วิเคราะห์พฤติกรรมทางสังคม (social behavior) แล้วกล่าวว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างหละหลวม (loosely of social structure) ขาดองค์การรูปนัย (formal organization) ที่มีวัตถุประสงค์แน่นอนและมีประสิทธิภาพ

ผู้เขียนวิเคราะห์ให้เห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ทางสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองของไทยซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้คือ การยอมรับแบบแผนอันเดียวกัน (formal conformity) หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือการขัดแย้งกับผู้อื่น หลีกเลี่ยงปัญหาและไม่ชอบแก้ปัญหา นิยมความสัมพันธ์แบบทางสายกลาง เข้าได้กับทุกฝ่ายไม่แสดงตนเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ หลีกเลี่ยงจากสถานการณ์ที่จะผูกมัดตนเอง คบเพื่อนโดยเห็นแก่ความสุขหรือความสนุกเป็นใหญ่ขาดการตั้งมั่นอย่างรุนแรงจากเบื้องล่าง (ประชาชน) มีความเฉื่อยชาทางการเมือง หวาดกลัวความรุนแรง (violence) เห็นความรุนแรงเป็นสิ่งที่ป็นภัยต่อสังคม ผู้อื่น และแม้แต่ตนเอง แต่มักจะมีนิสัยชอบการก้าวร้าวในเรื่องส่วนตัว (personal aggressiveness)

ผู้วิจารณ์คิดว่า ผู้อ่านคงจะเห็นด้วยกับผู้เขียนในทุกประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นสุดท้ายนี้ประชาชนคนไทยคงจะไม่ปฏิเสธที่ว่าบางทีคนไทยเราชอบทำเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องเสียมากต่อมาก พอเป็นเรื่องส่วนตัวแล้วมักจะถือเหลี่ยมถือคม กันนัก แม้แต่นักศึกษามหาวิทยาลัยที่ศึกษาอยู่เสมอก็เพราะสาเหตุหนึ่งมาจากการถือเหลี่ยมถือคมกันนี้เอง ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า ถ้าคนไทยเราจะเปลี่ยนนิสัยก้าวร้าวส่วนบุคคลที่แต่ละคนมีอยู่มาใช้ประโยชน์ในทางสังคมก็จะดี กล่าวคือถ้าสามารถเปลี่ยนจากการถือเหลี่ยมถือคมมาเป็นการถือสิทธิ์ถือเสรีภาพแทนก็คงจะช่วยให้มีการทำทนายค่านาจทางการเมืองมากขึ้น คงจะมีผลช่วยให้มีการพัฒนาการเมืองของไทยเราได้บ้างไม่มากก็น้อย

นอกจากนั้น Jacobs ยังกล่าวไว้ด้วยว่า คนไทยมีนิสัยหลีกเลี่ยงการโจมตีตัวระบบโดยตรง เขากล่าวถึงปัญหาคอร์รัปชันในเมืองไทยไว้ว่า ในความคิดของคนไทยเห็นว่าคอร์รัปชันเป็นสาเหตุของความไม่มีประสิทธิภาพ ความไม่เป็นระเบียบของสังคม และความเหลวไหลต่าง ๆ ซึ่งสามารถทำให้สังคมพังทะลายได้ แต่คนไทยไม่เชื่อว่าคอร์รัปชันเป็นผลที่เกิดจากสถาบันอุปถัมภ์ต่าง ๆ ของสังคม การคอร์รัปชันไม่ได้ถูกพิจารณาว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับสถาบัน (institutional problem) แต่เชื่อว่าที่มีการคอร์รัปชันเพราะไม่สามารถทนต่อสิ่งเย้ายวนได้

หนังสือของ Jacobs เล่มนี้คงจะช่วยให้เข้าใจกันโดยถูกต้องเสียที่ว่า “ความทันสมัย” กับ “การพัฒนา” นั้นไม่เหมือนกัน การมีรถแทรกเตอร์ใช้ การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในการเกษตรตลอดจนการมีสะพานลอย หรือแม้แต่รัฐธรรมนูญ หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้นไม่ได้เป็นเครื่องหมายของการพัฒนาที่แท้จริงของประเทศเลย เป็นเพียงลักษณะการเอาอย่างสังคมประเทศพัฒนาทั้งหลายเพื่อให้ประเทศไทยเรามีความทันสมัยเท่านั้น

ทุกคนที่อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วคงจะรู้สึกเหมือนผู้วิจารณ์ที่แท้เลยว่า สังคมไทยเราไม่มีอะไรที่น่าพากพุ่มใจเลย แต่ต้องอย่าลืมว่า Jacobs เขียนหนังสือเล่มนี้เพื่อจะพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่เพียงแต่มีความทันสมัยแต่ไม่พัฒนา ดังนั้นการวิเคราะห์ของผู้เขียนจึงมีลักษณะเน้นให้เห็นถึงการไม่พัฒนาของสังคมไทย ก่อนจบหนังสือเล่มนี้ Jacobs ผู้ซึ่งเคยมาเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประมาณ 1 ปีก็ได้ฝากความคิดไว้ว่า คนไทยคงจะไม่ถือโทษเขาในการที่เขาวินิจฉัยตามข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษา

อย่างไรก็ตาม Jacobs ก็ไม่แตกต่างจากนักวิชาการชาวตะวันตกทั้งหลายที่ชอบตีค่าความสำคัญของความเจริญ (การพัฒนา) ทางวัตถุมากกว่าความเจริญทางจิตใจ ดังนั้นเขาจึงออกที่จะโจมตีไม่ได้แม้แต่การทำบุญตักบาตรซึ่งเป็นลักษณะการหาความสุขทางจิตใจของชาวไทย

Jacobs ไม่ยอมแม้แต่จะเรียกประเทศไทยว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนา (developing country) เขาจะเรียกว่าเป็นเพียงสังคมที่กำลังทำให้ทันสมัย (modernizing country) เท่านั้น

ผู้อ่านบางท่านอาจจะเห็นว่า Jacobs มองสังคมไทยในแง่ร้ายเกินไป และไม่เห็นด้วยกับเขา เพราะเมื่อพิจารณากิจการด้านการไฟฟ้า ถนนหนทางแล้วจะเห็นว่ามีปรับปรุงให้ดีขึ้นมากพอสมควร แต่ถ้าพิจารณาตามความจำกัดคำ development ที่เขาใช้แล้ว Jacobs ว่าเป็นความจำเรี่ยเติบโตมากกว่า เพราะศักยภาพในการผลิตไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างเต็มที่เท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะถูกจำกัดโดยโครงสร้างหรือระบบการบริหารงานแบบเก่า ถ้ามีการพัฒนาจริง กิจการด้านการไฟฟ้า ถนนหนทาง คงจะก้าวรุดหน้าไปกว่านี้มากนัก

ในทรรศนะของผู้วิจารณ์นี้ การที่จะกล่าวว่าผู้เขียนมองสังคมไทยในแง่ร้ายเกินไปก็คงจะไม่ถูกต้องนัก ถ้าจะกล่าวหาผู้เขียนก็น่าจะกล่าวได้แต่เพียงว่า Jacobs ให้ความสำคัญจำกัดคำ development ในความหมายที่แคบเหลือเกิน แคบจนสังคมไทยไม่มีโอกาสจะได้รับการพิจารณาว่ามีการพัฒนาเลยไม่ว่าในทันใด ในขณะที่เดียวกันคนไทยเราก็คือความคำว่า “การพัฒนา” ในความหมายที่กว้างเหลือเกิน กว้างจนกระทั่งทุกสิ่งทุกอย่างได้รับการพิจารณาว่ามีการพัฒนา ทั้งนี้ ^๕ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าไม่ได้มีการแยก “ความทันสมัย” ออกจาก “การพัฒนา” เหมือนที่ Jacobs ทำ

หนังสือเล่มนี้คุ้มค่าแก่การอ่านมาก ถึงแม้ว่าผู้เขียนจะใช้ศัพท์แสงที่ไม่ค่อยจะคุ้นเคยบ้าง แต่ก็ไม่ยากจนเกินกว่าที่จะทำความเข้าใจ โดยเฉพาะเชิงอรรถอ้างอิงนั้นมีค่าเหลือคณา แสดงให้เห็นถึงความอุตสาหวิริยะของผู้เขียนได้อย่างดี และช่วยให้การวิเคราะห์ของผู้เขียนเป็นไปอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

เศรษฐพร กุศรีพิทักษ์